

швидше навчитися читати й самому дізнаватися з книжок про все цікаве. Оповідь супроводжується відповідною мімікою, жестами, інсценізацією з метою концентрації уваги учнів. Допомагають опора на наочність або стилізовані іграшки. Водночас діти рефлексують – намагаються бути подібними до героїв прослуханих оповідей, що сприяє формуванню у них соціально-нормативної поведінки.

Отже, формування умінь читацької діяльності у розумово відсталих школярів варто починати з перших днів перебування дітей у школі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ващенко Г. *Загальні методи навчання*. – К.: Українська видавнича спілка, 1997. – 441 с.
2. Граборов А.Н., Кузьмицкая Н.Ф., Новик Ф.М. *Олигофренопедагогика. Воспитание и обучение умственно отсталых детей*. – М.: Госучпедгиз, 1941. – 278 с.
3. Граборов А.Н. *Очерки по олигофренопедагогике*. – М.: Госучпедгиз, 1961. – 194 с.
4. *Обережно: дитина!* В.О. Сухомлинський про важких дітей: темат. збірник /упор. Т.В. Філімонова; за наук. ред. проф. О.В.Сухомлинської. – Луганськ: ЛНУ імені Тараса Шевченка, 2008. – 264 с.
5. Русова С. *Вибрані педагогічні твори*. – К.: Освіта, 1996. – 304 с.
6. Степанишин Б.І. *Викладання української літератури в школі: метод. посібник для вчителя*. – К.: Проза, 1995. – 254с.

Козинко Л.Л.

ФОЛЬКЛОРНИЙ ТАНЕЦЬ У ПРАКТИЦІ ФОЛЬКЛОРНО-ЕТНОГРАФІЧНИХ АНСАМБЛІВ УКРАЇНИ

Анотація

Основное внимание статьи уделено особенностям использования украинской фольклорной хореографии в сценической деятельности фольклорно-этнографических ансамблей народного танца Украины. Проводится анализ особенностей внедрения элементов фольклорного танца при постановке спектаклей.

Ключевые слова: хореография, танец, фольклор.

Однією із груп професійних колективів народно-сценічного танцю, що побутує на теренах України є фольклорно-етнографічні ансамблі, серед яких: Київський академічний театр українського фольклору «Берегиня» (м. Київ), Український академічний фольклорно-етнографічний ансамбль «Калина» (м. Київ), Фольклорний ансамбль національного обряду «Родослав» (м. Житомир), Народний фольклорно-хореографічний ансамбль «Славутич» (м. Дніпропетровськ). Характерною особливістю даних колективів постає використання мистецьких форм, таких як: хореографічне, музичне, драматичне, художнє мистецтво що виступають у різноманітних формах синтезу.

Зупиняючись на діяльності фольклорно-етнографічних ансамблів народного танцю, спробуємо прослідкувати хореографічне мистецтво у вигляді автентичного та народно-сценічного варіантів втілення. Проаналізуємо особливості застосування цих двох видів українського танцю на прикладі діяльності Київського академічного театру українського фольклору «Берегиня», а саме виставі «Миколай іде – Різдво веде» або «Щедрий вечір, добрий вечір, український вертеп», що присвячена традиційним українським зимовим святам.

Загалом, у ході вистави, поєднуючись із іншими видами мистецтв або виступаючи окремо, танець може втілюватись як у і автентичній, так і народно-сценічній формі та виконувати різні функції, серед яких:

1. Танець вплетений у тканину вистави, що слугує створенню загально-емоційного враження, відтворенню історичної епохи або театралізації дійства.
2. Танець, що слугує поєднанням мізансцен, сцен вистави та сценічної дії у єдине ціле, тобто танець як зв'язковий елемент.
3. Поєднання різних танців у великі танцювальні епізоди, що складають окремі картини вистави.

Сценографічно початок вистави «Миколай іде – Різдво веде» означений як вертеп: перед глядачем розкривається вертепна скринька із якої виходять актори. Основна дія вистави розгортається в українській хаті, для відтворення якої використовуються столи, стільці, рушники та інші речі характерні для традиційного побуту. Виконавці одягнені у пристосований для сцени традиційний український одяг Центрального регіону України. Також, поступово на сцені з'являються і характерні для вертепу персонажі у відповідному одязі: Св. Миколай, Янголи, Ірод та його військо, Чорт, Смерть, Біда тощо. Особливої яскравості виставі надають персонажі Кози, Діда, Меланки, Циганки тощо.

Основна сюжетна лінія вистави спрямована на відтворення традиційної для українців новорічної обрядовості. Усі епізоди вистави є рівнозначними та розкривають зимові обряди у хронологічному порядку, що надає цілісності та завершеності загальній драматургії.

Розпочинається вистава із танцювального дивертисменту що коротко змальовує традиційні зимові гуляння. На сцені розгортається парний танець, у постановці якого хореограф В. Вітковський використав різноманітні види бігів притаманних українському фольклорному танцю, зальотний крок, «тинки», «вихилясники», «голубці», оберти тощо. Також представлено танець циганки, що ворожить молоді та різноманітні елементи рядження, які традиційно супроводжували танцювальне мистецтво.

Продовженням сценічної дії є поява Святого Миколая та Янголів, що виконують пісні та готують глядачів до перегляду вистави. Першим святом яке інсценізується акторами є день Св. Андрія, що відзначався 13 грудня, або «Калита». «Андріївський вечір» починався із кусання калити – великого коржа із білого борошна який пекли дівчата. «Кожна повинна взяти участь у готуванні калети. Місяць тісто всі по черзі, починаючи від найстаршої дівки і кінчаючи дівчуром років десяти або й менше. Тісто солодке, з

медом. Зверху оздоблюють калету сухими вишнями чи родзинками –«щоб гарна була». Печуть у печі і запікають так, щоб вгристи її було трудно – на сухар. Посередині – дірка. В дірку всувають червону стрічку і підвішують калету до сволака посередині хати» [1, 17]. Загалом, при постановці даної сцени балетмейстер широко розкрив ігровий момент: скакання на рогаці до калити, прагнення Писаря розсмішити бажаних вкусити калиту тощо, без активного звернення до хореографічного мистецтва. У цьому епізоді частково використовуються притаманні українській народно-сценічній хореографії танцювальні рухи («бігунці», простий біг, «голубці» та прості стрибки (типу *sissones*)), що сприяють поєднанню сценічної дії у єдине ціле.

Інший епізод вистави пов'язаний із зображенням обрядів, замовлянь, пісень та танців характерних для виконання на Святий Вечір. У цій частині вистави дівчатами виконується хоровод із зіркою. Серед основних кроків: прості кроки, біг, «голубці», оберти та уклін.

Надалі перед глядачами розгортається інсценізація традиційного Вертепу, а саме дії на духовну тему, що відбувалась у верхній частині скриньки. У цій сцені вистави за допомогою танцю змальовується військо царя Ірода. Воїни постають із пиками та мечами у виконанні як чоловічої так і жіночої танцювальних груп театру. Лексика хореографічного епізоду не видається збідненою, хоча побудована на простих кроках, та сприяє відповідному смислово наповненню вистави. Як і раніше, танець у цій сцені використовується як зв'язуючий різні сцени дії елемент.

Наступний епізод вистави присвячений Щедрому Вечору або «Меланці», що святкується за тиждень після коляди. Актори театру відтворюють обряди посівання та щедрування. Цікаво побудована сцена «Меланки» та пов'язана із нею новорічна гра – водіння Кози. Загалом ігровий персонаж Коза має давнє походження, що сягає язичницьких часів: «У багатьох народів Європи існували вірування про перенесення людських душ у цапів. Маски кози чи цапа мали стимулювати магічну дію смерті й оживання, віру в безперервність життєвого відтворення» [2, 513]. Саме цей образ слугує яскравим підтвердженням збереження давньої тотемічної магії крізь язичництво, християнство до наших днів із поступовою трансформацією змісту.

У сцені «Меланки» до акторів долучаються діти із дитячого театру-студії «Берегиня», що виконують традиційний український танець «Тропак» у його народно-сценічній інтерпретації у авторському варіанті. За твердженням К. Василенка: «ТРОПАК (від давньоруського «тропати» - тупати ногами) близький за стилем та характером до гопака» [3, 41]. Серед основних рухів танцю: «присядки», оберти, біги та «бігунці». Надалі розгортається ворожіння і танець циганки побудований із використанням характерної лексики ромів.

Наступним танцем у виконанні дитячого театру-студії є «Ойра» - автентичний парний танець який складається із декількох колін та виконується по-колу. Одним із варіантів походження назви є поєднання вигуку «ой» притаманного українській фольклорній творчості та звернення до язичницького бога сонця «ра». Виходячи з цього, можна вважати «Ойру» залишком солярного культу. Крім того, у віруваннях давніх слов'ян існував бог Орій, що відчиняв небо та зелені трави [4, 342]. Можливо назва танцю є видозміною імені бога та первинно танець був присвячений поклонінню Орію. Рухи танцю є не складними, це переважно прості кроки. Оскільки діти не є професійними танцівниками, виконання ними «Ойри» надає чітке уявлення про народний характер виконання танцю, особливості пластики рухів та яскраво урізноманітнює виставу загалом. У ході танцю відбувається постійне повторення першого та другого колін. Відсутнє традиційне для народного виконання входження та вихід із танцю за бажанням учасників. Тобто, можемо стверджувати, що цей танець пройшов лише первинну хореографічну обробку.

Наступна сцена повністю присвячена грі – водіння Кози. На сцені з'являються такі фольклорні персонажі як Дід, Коза, Лікар. Основною у цій сцені виступає комічний образ Кози. Досягається він внесенням характерних змін у пластику виконання рухів – своєрідних нахилів корпусу, зміщення акцентів при виконанні рухів. Танцівник за допомогою пластики намагається наблизитись до відтворення рухів кози, що містить залишки первинної тотемічної магії. У своєму танці Коза (перевдягнений хлопець) виконує різноманітні стрибки, «вихилясники», «вибиванці» тощо.

Закінчується вистава традиційним для українців «Гопаком». Виконується він не у традиції автентичного одиночного танцю, а у характерному для народно-сценічного виконання парному варіанті із використанням таких рухів, як: «бігунці», «голубці», «упадання», «доріжки», «вихилясники», «тинки» тощо. Хлопці у середині номеру виконують технічні елементи серед яких: «розніжки», «присядки», «повзунці» тощо; дівчата: «обертаси» та «млинці» у оберті. Серед основних малюнків: кола, півкола, лінії.

Підсумовуючи, можемо зазначити, що на прикладі вистави «Щедрий вечір, добрий вечір, український вертеп» із репертуару Київського академічного театру українського фольклору «Берегиня», можна прослідкувати тенденцію впровадження як окремих елементів, так і фольклорного танцю загалом у його автентичному вигляді у загальний хід вистави побудованої переважно із використанням лексики української народно-сценічної хореографії. Протягом вистави фольклорний та народно-сценічний танець використовувались почергово виходячи із основних завдань певного епізоду та постаючи і як окремий вид мистецтва, і як елемент що пов'язує різні епізоди вистави у єдине ціле, і як елемент театралізації дії.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Воропай О. Звичаї нашого народу. Етнографічний нарис. /Олекса Воропай. – К.: „Велес”, 2005. – 528 с.
2. Історія української культури першої половини XIX століття. Т. 4, кн. 1 / Ред. кол. Скрипник Г.А., Пилипчик Р.Я., Рубан В.В., Пономар Л.Г., Артюх Л.Ф. та ін. – К.: Наукова думка, 2008. – 1008 с.
3. Василенко К. Український танець: Підручник. /Василенко Кім Юхимович. – К.: ІПК ПК, 1997. – 282 с.
4. Лозко Г.С. Українське народознавство. – К.: Зодіак-ЕКО, 1995. – 368 с.